

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ
ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 79

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук, професор, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна).

Члени редакційної колегії:

Вербівська Людмила Василівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Гавкалова Наталія Леонідівна – доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна).

Гальцова Ольга Леонідівна – доктор економічних наук, професор, Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна).

Дименко Руслан Анатолійович – доктор економічних наук, доцент, ДВНЗ Університет банківської справи (Львів, Україна).

Дука Анастасія Петрівна – доктор економічних наук, професор, професор, Національний університет "Чернігівська політехніка" (Чернігів, Україна).

Іртищева Інна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна).

Коваль Віктор Васильович – доктор економічних наук, професор, Південний науковий центр НАН України та МОН України (Одеса, Україна).

Кудлаєва Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Лопашук Інна Афанасіївна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Марич Максим Григорович – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Морозова (Селіверстова) Людмила Сергіївна – доктор економічних наук, професор, Київський національний торговельно-економічний університет (Київ, Україна).

Новикова Іннола Вікторівна – доктор економічних наук, професор, ВСП "Інститут інноваційної освіти Київського національного університету будівництва" (Київ, Україна).

Островська Наталія Степанівна – доктор економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Пономаренко Тетяна Вадимівна – доктор економічних наук, професор, Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Бугая (Київ, Україна).

Прохорчук Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, професор, Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» (Херсон, Україна).

Роговий Андрій Віталійович – доктор економічних наук, професор, Навчально-науковий інститут бізнесу, природокористування і туризму, Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна).

Сафонов Юрій Миколайович – доктор економічних наук, професор, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України (Київ, Україна).

Стеблянко Ірина Олегівна – доктор економічних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна).

Ткачук Ірина Ярославівна – доктор економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Федишин Майя Пилипівна – кандидат економічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна).

Цвірко Олена Олександрівна – доктор економічних наук, професор, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» (Одеса, Україна).

Велькі Януш – доктор економічних наук, професор, Університет «Опольська політехніка» (Ополе, Польща).

Гросу Вероніка – доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Дзієканські Павел – доктор економічних наук, професор, Університет імені Яна Кохановського (Кельце, Польща).

Космулес Крістіна Габрієла – кандидат економічних наук, асистент професора, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Міхальчук Камелія-Каталіна – кандидат економічних наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Піллелієна Ліна – доктор економіки, професор маркетингу, Університет Вітаутаса Великого (Каунас, Литва).

Ситнік Інесса Василівна – доктор економічних наук, професор, Університет «Політехніка Опольська» (Ополе, Польща).

Соколюк Маріан – кандидат економічних наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Хлачук Елена – доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Чоботару Маріус-Сорін – кандидат економічних наук, лектор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Сучава, Румунія).

Електронна сторінка видання – www.bses.in.ua

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32843/bses>

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»

включено до переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук (Категорія «Б») на підставі Наказу МОН України від 28 грудня 2019 року № 1643 (Додаток 4)

Галузь науки: економічні.

Спеціальності: 051 – Економіка; 071 – Облік і оподаткування;

072 – Фінанси, банківська справа та страхування; 073 – Менеджмент; 075 – Маркетинг;

076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 241 – Готельно-ресторанна справа;

242 – Туризм; 292 – Міжнародні економічні відносини.

Науковий журнал індексується у наукометричній базі **Index Copernicus**.

Затверджено до друку та поширення через мережу Інтернет відповідно до рішення вченої ради Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (від 27 лютого 2023 року протокол № 2)

Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21934-11834Р від 23.03.2016 року)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN (Print): 2524-0897

ISSN (Online): 2524-0900

© ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2023

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

Shevchenko Iryna MECHANISM FOR COORDINATION OF DIGITAL TRADE POLICY IN GLOBAL MARKETS.....	9
---	---

**РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

Білецький І.В. СУЧАСНИЙ СТАН ІВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛА В УКРАЇНІ.....	17
---	----

Котелевець Д.О. АНАЛІЗ ПЕРЕШКОД РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ.....	25
---	----

Македон В.В., Михайленко О.Г. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ.....	30
---	----

Павлова І.О. РОЛЬ УРБАНІЗАЦІЇ ТА РУРАЛІЗАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКО-МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ УКРАЇНИ.....	40
---	----

Шапошников К.С., Андрусів С.В., Зелінська Г.О. КЛАСТЕРИ ЯК МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ.....	48
--	----

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Абушов Т.А. ПРОЦЕСИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	52
---	----

Балан В.Г., Козленко А.С. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ НЕЧІТКИХ МНОЖИН.....	57
---	----

Вараксіна О.В. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ЯК СВІТОГЛЯД МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА.....	70
--	----

Власенко Т.А., Степаненко С.В. ЛІДЕРСТВО ТА МОТИВАЦІЯ ПІДПРИЄМЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	75
---	----

Гавриленко Т.В., Белєнко Д.Р. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ.....	80
---	----

Григорова З.В. РОЗВИТОК РЕКЛАМНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ.....	87
--	----

Грідін О.В. РИНОК РЕКРУТИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	93
---	----

Гусаковська Т.О., Святний Л.О. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	102
---	-----

Kalamani Olha, Mandrikin Denys LABOR POTENTIAL AS AN IMPORTANT FACTOR IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF ENTERPRISES IN THE HOSPITALITY INDUSTRY.....	107
--	-----

Куряча Н.В. ТИМБІЛДІНГ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ.....	114
---	-----

Равлінко З. . МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БЕЗПЕКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ.....	119
--	-----

Тульчинська С.О., Овсак Б.О. ДЕТЕРМІНАНТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	124
Шацька З.Я., Бурлак А.О. СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕРЕЖЕВИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР.....	129
Ширяєва Н.Ю., Драганюк А.О. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ.....	134
Ширяєва Н.Ю., Опалько Т.І. ОНЛАЙН-ЛІДЕРСТВО ТА ГРУПОВА ЗГУРТОВАНІСТЬ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ.....	138
Якубовська Н.В. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТОЧОК ДОКЛАДАННЯ ЗУСИЛЬ ТА МОДИФІКАЦІЯ АЛГОРИТМУ ЦІНОУТВОРЕННЯ В МАРКЕТИНГУ.....	144
РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА	
Петрушенко М.М. ОБГРУНТУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ІНІЦІЮВАННЯ БЛАКИТНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИЧОРНОМОР'І.....	149
РОЗДІЛ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА	
Зварич І.Я., Бродовська О.Г. ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ КРИЗИ ТА КЛІМАТИЧНА МІГРАЦІЯ.....	157
Шаталова Л.С. ГЕНЕЗІС ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ».....	166
РОЗДІЛ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Горбачова О.М., Петрова А.М. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	174
Захаркін О.О., Квілінський О.С., Чухно Р.Ю. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	183
Ляхова О.О., Юркевич О.М., Корець К.Р. СУЧАСНИЙ СТАН ФІНТЕХ-РИНКУ В УКРАЇНІ.....	189
Сорока Б.Р. ЦИФРОВА ПАРАДИГМА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ	196
Шорох В.Д. СИСТЕМА ОЦІНКИ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО БРОКЕРА.....	201
РОЗДІЛ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ	
Варламова І.С., Конєва А.В. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ПРИКЛАДІ МИХАЙЛІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	206
Юрчишин Я.В., Парасій-Вергуненко І.М., Назарова К.О. МЕТОДИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	212
РОЗДІЛ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ	
Цеслів О.В., Ясковець В.О. МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	217

РОЗДІЛ 9. ТУРИЗМ**Бойко З.В., Горожанкіна Н.А., Грушка В.В.**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ
ЯК ПОКАЗНИК ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ
(НА ПРИКЛАДІ КРАЇН СКАНДИНАВІ).....

224

Сильчук Т.А., Кирпіченкова О.М., Друзь Т.П.

WELLNESS-ТУРИЗМ ЯК СЕРВІСНА ІННОВАЦІЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ.....

231

Машіка Г.В., Грабар М.В., Кашка М.Ю.ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ КРАЇН ЄС.....

236

Мерчанський В.В.

НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ.....

240

Цуркан І.М., Кривенкова Р.Ю.ПРІОРИТЕТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ
ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....

247

Чернишова Т.М., Осіпчук А.С.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....

251

СИСТЕМА ОЦІНКИ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО БРОКЕРА RISK ASSESSMENT SYSTEM OF INSURANCE BROKER ACTIVITIES

У статті оглянуто систему оцінки ризику діяльності страхового брокера в Україні, проведено порівняння діючих норм оцінки ризику діяльності страхового брокера з перспективними змінами цього процесу, що пропонується регулятором враховуючи стратегічні цілі розвитку фінансового сектору України. Визначено переваження розрахунками показників та звітністю щодо управління ризиками страхового брокера. У якості оптимізації оцінки ризику діяльності страхового брокера запропоновано змінити значущість кожної складової процесу. Рекомендовані вагові коефіцієнти визначено шляхом проведення експертного оцінювання думки 24 фахівців страхового ринку, що визначили пріоритетною складовою оцінки ризику виконання нормативів достатності капіталу, ліквідності та платоспроможності. Натомість, корпоративне управління та внутрішній аудит, якому приділяє увагу регулятор, для страхового брокера відповідає менш значущим 20 % від загального обсягу показників оцінки ризику його діяльності.

Ключові слова: коефіцієнти значущості, ризик, регулятор, система оцінки, страховий брокер.

The article reviews the risk assessment system of insurance broker activity in Ukraine, compares the current norms of risk assessment of insurance broker activity, namely the Regulations "On the approval of Methodological recommendations on the organization of corporate governance in financial service providers and non-bank financial groups" and "On the approval of the Regulations on the organization risk management systems in financial service providers and non-banking financial groups" with prospective changes to this process promoted by the regulator, the National Bank of Ukraine, taking into account the strategic goals of the development of the financial sector of Ukraine. It is noted that any participant in the market of non-banking financial services faces problems of resource fulfillment of essential requirements regarding risk management criteria. Moreover, the significant expansion of the quantitative and qualitative indicators of the risk assessment of the insurance broker itself emphasizes the need to narrow the calculations, taking into account the scale of activity of a participant in the market of non-banking financial services. It is proposed to optimize the determined overload of indicator calculations and reporting on risk management of the insurance broker by applying the expert method. In order to optimize the risk assessment of the insurance broker's activity, it is proposed to change the significance of each component of the process. Thus, when assessing the risk of an insurance broker's activity, preference is given to mandatory regulations – 40% of the total risk factor, 30% to activity indicators, and the weight of risk management and corporate governance was 20% and 10%, respectively. The recommended weighting coefficients were determined by conducting an expert evaluation of the opinion of 24 insurance market specialists, who identified the priority component of the risk assessment as meeting the standards of capital adequacy, liquidity and solvency. On the other hand, corporate governance and internal audit, which the regulator pays attention to, for an insurance broker corresponds to a less significant 20% of the total volume of risk assessment indicators of its activity.

Key words: coefficients of significance, risk, regulator, evaluation system, insurance broker.

УДК 368.025.6

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-30>

Шорох В.Д.

здобувач вищої освіти
ступеня доктор філософії,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

Shorosh Valeria

Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics

Постановка проблеми. Ринок фінансових послуг в Україні є складовою сталою розвитку економіки країни, що забезпечує ефективне акумулювання, розподіл та обіг ресурсів. Сучасні умови функціонування фінансових установ на ринку фінансових послуг, зокрема, ринку небанківських фінансових послуг, нестабільні через кризу, що спричинена COVID-19, неможливість повноцінного функціонування суб'єктів на ринку в умовах війни 2022 року, особливо це стосується прикордонних районів країни, загальну конкуренцію, тенденції до підвищення вимог діяльності до таких установ, неналежне фінансування з боку інвесторів, зниження кількості клієнтів тощо, що впливає на виконання стратегічних задач розвитку фінансового сектору. Фактори, що впливають на порушення тих чи інших умов діяльності небанківських фінансових установ, в т. ч. спричиняються ризиками, які потребують їх оцінки. Здійснення будь-яких дій для прийняття рішень щодо зниження ризиків діяльності небанківських фінансових установ, включаючи страхових брокерів, можливе через провадження ризико-орієнтованого підходу. Розробка методичних та практичних рекомендацій

щодо оцінки ризику діяльності страхових брокерів, їх суспільну важливість, яка дозволить попередити ризик та своєчасно здійснити превентивні заходи щодо його зниження, є актуальною темою дослідження, зокрема в умовах виникнення воєнного ризику в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг є предметом досліджень багатьох вчених Заріпов К. Б. [1], Тарасова К. І. [2], Латишева О. В., Титаренко О. Д. [3]. Однак залишається невизначеним перелік критеріїв та їх пріоритетність для оцінки ризику діяльності представників виключних фінансових послуг, а саме страхових брокерів.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад, розробка методичного підходу і практичних рекомендацій щодо удосконалення системи оцінки ризику діяльності страхового брокера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існуючі в Україні підходи до оцінки ризику діяльності страхового брокера обмежуються запровадженням регулятором Національним банком

України (далі – НБУ) відповідних проектів Положень «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах» [4], «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах» [5], відповідно до яких, учасник ринку небанківських фінансових послуг (далі – РНФП) стикається з проблемами ресурсного виконання суттєвих вимог відносно критеріїв управління ризиками. Більш того, значне розширення кількісних та якісних показників оцінки ризику страхового брокера, а також глибокий сутнісний зміст процесу, що не обмежується виключно вимірюванням ризику, а й включає корпоративне управління, внутрішній аудит, тощо наголошує на потребі звуження розрахунків враховуючи масштаби діяльності учасника РНФП.

Для наочності у табл. 1 наведено існуючу систему оцінки ризику для страхового брокера та можливі перетворення, що рекламуються НБУ в якості найближчих перспектив.

Як видно з табл. 1, перспективні зміни оцінки ризику діяльності страхового брокера, що пропонує для запровадження НБУ концентрують увагу на досягненні стратегічних цілей розвитку фінансового сектору України шляхом масштабного вимі-

рювання ризиків, притаманних фінансовій послугі зі страхування, але, вага такої оцінки, на теперішній час, 10 % від загального обсягу чинних критеріїв, що викликає сумніви в доцільності проведення перетворень. Крім того, пропоновані регулятором проекти нівелюють розрахункову складову оцінки ризику діяльності страхового брокера через визначення нормативів, фактично дублюючи показники діяльності в межах оцінки того чи іншого ризику. Тобто, високий рівень навантаження, як матеріального через додаткові витрати на інформаційні системи, так і фактичного через постійну потребу звітування перед регулятором, що лягає на страхового брокера викликає супротив з його боку, результатом якого може стати зменшення кількості учасників на РНФП (станом на 20.02.2023 р. кількість страхових брокерів становить 62 [7]).

Результатом невдоволеності страхових брокерів щодо бажання регулятора застосувати загальні вимоги страхування до оцінки ризику діяльності страхових брокерів стало рішення Правління НБУ «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [8] відповідно до якого з 05 липня 2022 року страхові брокери не надають регулярну звітність

Таблиця 1

Система оцінки ризику діяльності страхового брокера

Критерій оцінки	Діючі норми	Перспективи	Відповідність стратегічним цілям регулятора
1. Стан корпоративного управління, управління ризиками та внутрішнього контролю	Наявність заходів впливу, зовнішній аудит, вчасність подання звітності, стан формування страхових резервів, дотримання вимог щодо захисту прав споживачів фінансових послуг	До діючих норм додається звітність про андеррайтинговий ризик, операційний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності, що формується в т. ч. за результатами стрес-тестування. Внесення змін в організаційну структуру щодо підрозділів управління ризиками, комплаєнсу, внутрішнього аудиту. Створення кодексу етики, та запровадження заходів запобігання конфліктів інтересів. Визначення лімітів ризику та аналіз його профілю. Запровадження інформаційних систем.	Підвищення рівня корпоративного управління та управління ризиками на РНФП. Посилення захисту прав споживачів. Розвиток цифрової економіки
2. Показники діяльності	Наявність ліцензії, рівень вхідного та вихідного перестраховування до 20 %, частка окремих видів страхування	За потреби перелік показників розширюється	
3. Дотримання обов'язкових критеріїв і нормативів	Частка високоліквідних активів не менше 50%, обсяг прийнятних активів більше 75 %, грошові кошти не більше 30 % страхових резервів, цінні папери не більше 50 % страхового резерву	Норми зберігаються	Механізм виведення з ринку неплатоспроможних фінансових установ

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

мегарегулятору НБУ. Таке послаблення до посередників страхових послуг наголошує на критичній необхідності оптимізації оцінки ризику діяльності страхового брокера, шляхи якого можна визначити експертним методом.

Для проведення експертного оцінювання найбільш прийнятних складових оцінки ризику діяльності страхового брокера доцільно застосовувати метод аналізу ієрархій (МАІ) – це системна процедура для ієрархічної ілюстрації співвідношення компонент проблеми та експертних оцінок ступеня їх важливості. Аналіз ієрархій належить до експертних методів оцінки, оскільки попарні порівняння показників проводять компетентні особи (експерти). Цей метод полягає в декомпозиції процесу оцінки ризику діяльності страхового брокера на більш прості складові та подання її у виді структури з подальшою експертною оцінкою пріоритетів кожного елемента моделі. Будь-яка проблема є складним об'єктом, який має ієрархічну структуру. Аналізуючи такий об'єкт, учений стикається зі складною системою взаємодії компонент, які потрібно впорядкувати та оцінити ступінь їх впливу на систему [9]. Побудова ієрархічної моделі дає змогу вирішити ці проблеми.

Відповідно до етапів побудови моделі, перший – це визначення взаємопов'язаних елементів. Для виділення взаємопов'язаних елементів (показників оцінки ризику діяльності страхового брокера) вивчено наукові джерела літератури та проведено опитування серед 24 експертів, викладачів фахових закладів вищої освіти та представників фінансових установ.

Така кількість учасників опитування не є випадковою величиною. Для того щоб рекомендувати використовувати отримані результати ієрархічної моделі на практиці, потрібно обґрунтувати їх статистичну значущість. По-перше, доведено репрезентативність вибірки, тобто достатність кількості опитуваних страхових брокерів України, які брали участь у дослідженні. Визначення обсягу вибірки проведено за формулою [9]:

де

$$n = \frac{n_0}{\frac{n_0 + (N - 1)}{N}}, \quad (1)$$

де

$$n_0 = \frac{t^2 \bar{A}^2}{\Delta^2}, \quad (2)$$

де n – скорегований обсяг вибірки;

N – кількість елементів генеральної сукупності;

n_0 – розрахунковий обсяг вибірки без урахування подвоєності відбору;

t^2 – таблична величина, що відповідає заданій довірчій вірогідності $F(t)$, яка гарантує оцінку генеральної сукупності за даними вибіркового дослідження;

σ^2 – генеральна дисперсія;

Δ^2 – допустима похибка, яка задається дослідником виходячи з необхідної точності результатів проєктованої вибірки.

Дисперсія визначається за допомогою визначення методу оцінювання. Якщо відомі X_{\max} та X_{\min} , можна визначити середнє квадратичне відхилення за правилом «трьох сігм» [9]:

$$\sigma = \frac{1}{6}(X_{\max} - X_{\min}). \quad (3)$$

Для дослідження ієрархічної структури показників оцінки ризику діяльності страхового брокера сформована генеральна сукупність учасників цього процесу. Зауважено, що генеральною сукупністю визначено кількість унесених у Державний реєстр фінансових установ станом на 01 вересня 2022 року, НБУ 62 страхових брокери [7]. Скоректовано обсяги вибірки – це кількість представників цих установ, яких потрібно опитати (по 1 в кожній фінансовій установі). Оцінювання розбіжностей установлених оцінок проводиться за 9-бальною шкалою за методом Т. Сааті [9], тому X_{\max} прийнято рівним 9, а $X_{\min} = 1$. Допустиму похибку встановлено на рівні 0,5 балів, а довірчу вірогідність $F(t) = 0,9802$. Тобто дані, отримані в результаті аналізу скоректованого обсягу вибірки, на 98 % характеризуватимуть генеральну сукупність. Отже:

$$\sigma = \frac{1}{6}(9 - 1) = 1,33; \quad (4)$$

$$n_0 = \frac{2,33^2 \times 1,33^2}{0,5^2} = 38,41; \quad (5)$$

$$n = \frac{38,41}{\frac{38,41 + (62 - 1)}{62}} = 24. \quad (6)$$

Як видно з розрахунків за формулами (4) – (6), для отримання достовірних результатів необхідно опитати щонайменше 24 експерти.

За результатами анкетування фахівців щодо пріоритетності критеріїв оцінки їх ризику сформовано ієрархію:

1. Дотримання обов'язкових нормативів;
2. Показники діяльності;
3. Управління ризиками;
4. Стан корпоративного управління.

Таким чином, для страхових брокерів, на думку експертів, найважливішим в оцінці їх ризиків діяльності залишається дотримання обов'язкових нормативів діяльності, які є для них звичними. Процес управління ризиками за значущістю знаходиться на третьому рівні, що знижує його роль в перспективних напрямках розвитку оцінки ризику діяльності страхового брокера. Останнє місце залишено фахівцями корпоративному управлінню, що зовсім не відповідає сучасним трендам регулятора в межах євроінтеграційної стратегії

фінансового сектора, але такий розподіл заохочує суб'єктивність учасника РНФП з посередницьких фінансових послуг на ринку страхування. Таким чином, за неможливості уникнути перетворень в системі оцінки ризику діяльності страхового брокера, що запроваджується регулятором, можливим варіантом оптимізації процесу може стати зміна вагових коефіцієнтів критеріїв відповідно до отриманої ієрархії.

Так, враховуючи пропорційність ієрархії вага критерію дотримання обов'язкових нормативів становитиме – 40 % від загального коефіцієнту рівня ризиковості діяльності, показникам діяльності відведено 30 %, а вага управління ризиками та корпоративного управління 20 % і 10 % відповідно. Такий перерозподіл ваги дозволяє, з одного боку, врахувати значущість кожного критерію (як і в діючій системі оцінки ризиків), а з другого – змістити центр уваги з корпоративного управління, що активно пропагується регулятором в законодавчих проектах. Зауважено, введення вагової складової позитивно вплине на планування діяльності страхового брокера та здійснення її оцінки ризиків, так як можливість комбінування критеріїв відносно значущості показників в конкретний період часу дозволяє контролювати процес оцінювання ризиків в межах затребуваних часом змін середовища.

Висновки з проведеного дослідження. На теперішній час, проекти Положень [4; 5] знаходяться в стані обговорення, тому страхові брокери мають можливість внести побажання та рекомендації щодо оцінки ризику їх діяльності на розгляд НБУ, аби, по-перше, знизити рівень регулятивного навантаження, а, по-друге, дійти консенсусу в прийнятності переліку показників та критеріїв такої оцінки. Страхові брокери не мають необхідних ресурсів для задоволення потреб регулятора в провадженні підрозділів з управління ризиками, або розробки інформаційного забезпечення, натомість, оцінка ризиків їх діяльності має носити необтяжений характер змін, бо у разі повного наслідування запропонованих НБУ рекомендацій доцільність надання їх виключної фінансової послуги на ринку значно зменшується і може призвести до втрати актуальності загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Zaripov K. B. Prospects for the Development of the Insurance Market in the National Economy. *The Peerian Journal*, 2022. Vol. 11. P. 1–8. URL: <https://peerianjournal.com/index.php/tpj/article/view/312> (дата звернення : 23.02.2023).
2. Тарасова К. І. Методологічні засади кількісної оцінки ризику. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Економіка*. 2013. № 23. С. 367–372. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/73.pdf> (дата звернення: 23.02.2023).

3. Латишева О. В., Титаренко О. Д. Особливості використання імітаційного моделювання для оцінки ризиків інвестиційних проектів промислового підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2 (33). С. 77–82. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/130419> (дата звернення: 12.12.2022).

4. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проєкт Постанови Правління Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_metod_2022_06-27.pdf?v=4 (дата звернення: 12.12.2022).

5. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проєкт Постанови Правління Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SUR_2022-06-27.pdf?v=4 (дата звернення: 12.12.2022).

6. Постанова Правління Національного банку України «Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільну важливість, на підставі яких визначається періодичність проведення планових інспекційних перевірок, та порядок їх застосування» № 157 від 11.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0157500-20#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

7. Кількість страхових компаній в Україні у серпні скоротилась до 140, брокерів до 62. URL: <https://forinsurer.com/news/22/09/07/41728> (дата звернення: 12.12.2022).

8. Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанови Правління Національного банку України № 135 від 30.06.2022 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30062022_135 (дата звернення: 12.12.2022).

9. Ситник В. Ф., Ситник Н. В. Дерева рішень в системах дейтамайнінгу. Формування ринкової економіки. 2006. № 16. С. 442–454. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/19850?show=full> (дата звернення: 12.12.2022).

10. Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проєкт Постанови Правління Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SVK_2022-06-27.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

REFERENCES:

1. Zaripov K. B. (2022) Prospects for the Development of the Insurance Market in the National Economy. *The Peerian Journal*, vol. 11, pp. 1–8. Available at: <https://peerianjournal.com/index.php/tpj/article/view/312> (accessed 23.02.2023).

2. Tarasova K. I. (2013) Metodolohichni zasady killisnoi otsinky ryzyku [Methodological principles of quantitative risk assessment]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. *Seriia Ekonomika*, vol. 23, pp. 367–372. Available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/73.pdf> (accessed 23.02.2023).

3. Latysheva O. V., Tytarenko O. D. (2017) Osoblyvosti vykorystannia imitatsiinoho modeliuвання dlia otsinky ryzykiv investytsiinykh proektiv promyslovoho pidpriemstva [Peculiarities of using simulation modeling for risk assessment of investment projects of an industrial enterprise]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (33), pp. 77–82. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/130419> (accessed 23.02.2023).

4. Pro skhvalennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii korporatyvnoho upravlinnia v nadavachakh finansovykh posluh ta nebankivskykh finansovykh hrupakh: proiekt Postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [On the approval of Methodological recommendations on the organization of corporate governance in financial service providers and non-bank financial groups: draft Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_metod_2022_06-27.pdf?v=4 (accessed: 23.02.2023).

5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu systemy upravlinnia ryzykamy v nadavachakh finansovykh posluh ta nebankivskykh finansovykh hrupakh : proiekt Postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [On the approval of the Regulation on the organization of the risk management system in financial service providers and non-bank financial groups: draft Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SUR_2022-06-27.pdf?v=4 (accessed: 23.02.2023).

6. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy «Polozhennia pro vstanovlennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid zdiisnennia diialnosti uchasnykamy rynku nebankivskykh finansovykh posluh, yikh suspilnu vazhlyvist, na pidstavi yakykh vyznachaietsia periodychnist provedennia planovykh inspektsiinykh perevirok, ta poriadok yikh zastosuvannia» [Resolution of the Board of the National Bank of

Ukraine "Regulations on the establishment of criteria for assessing the degree of risk from the activities of non-banking financial services market participants, their social importance, on the basis of which the periodicity of scheduled inspections is determined, and the procedure for their application"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0157500-20#Text> (accessed: 23.02.2023).

7. Kilkist strakhovykh kompanii v Ukraini u serpni skorotylas do 140, brokeriv do 62 [In August, the number of insurance companies in Ukraine decreased to 140, brokers to 62]. Available at: <https://forinsurer.com/news/22/09/07/41728> (accessed: 23.02.2023).

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro reiestratsiiu strakhovykh ta perestrakhovykh brokeriv ta umovy provadzhennia poserednytskoi diialnosti u sferi strakhuvannia ta pro vnesennia zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy: Postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [On the approval of the Regulation on the registration of insurance and reinsurance brokers and the conditions for carrying out intermediary activities in the field of insurance and on the introduction of changes to some normative legal acts of the National Bank of Ukraine: Resolutions of the Board of the National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30062022_135 (accessed: 23.02.2023).

9. Sytnyk V.F., Sytnyk N.V. (2006) Dereva rishen v systemakh deitamaininhu. Formuvannia rynkovoi ekonomiky [Decision trees in data mining systems]. *Formuvannia rynkovoi ekonomiky* [Formation of market economy] no. 16, pp. 442–454. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/19850?show=full> (accessed: 23.02.2023).

10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu systemy vnutrishnoho kontroliu v nadavachakh finansovykh posluh ta nebankivskykh finansovykh hrupakh: proiekt Postanovy Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [On the approval of the Regulation on the organization of the internal control system in financial service providers and non-bank financial groups: draft Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SVK_2022-06-27.pdf (accessed:23.02.2023).